

Moguće implikacije neustavnog i haotičnog uspostavljanja višestranačkog sistema.

Pukovnik dr *DIMITRIJE BAUCAL*

Opredeljujući se za učešće u raspravi hteo sam da naznačim nekoliko teza koje mogu biti, naravno po mom viđenju, povod za stvaralačku raspravu.

Prvo, odbrana je sa životom skopčana, napisao je Njegoš u *Luči mikrokozmi*. Navodeći tu njegovu veliku, i nadasve, istinitu misao, hteo sam samo potencirati da je i opstanak Jugoslavije u sadašnjoj kriznoj situaciji najdirektnije postao zavisn upravo od efikasnog funkcionisanja njenog odbrambeno-zaštitnog sistema i njenih oružanih snaga.

Potkrepiću tu polaznu tezu i glasom iz naroda (a kome verovati pre nego narodu?) Naime, razočaran retrogradnim procesima u našoj zemlji, i *to sve pod vidom demokratije i pluralizma*, poruči nam ovih dana taj probuđeni glas savesti da ne diramo u još preostali pouzdani temelj našeg zajedništva i jedinstva – Jugoslovensku narodnu armiju.

Navedeni primer, ali i mnogi drugi, nesumnjivo ukazuje na svu aktuelnost teme o kojoj raspravljamo.

Drugo, uvidom u realne društvene tokove i karakter istorijskog zaokreta ka jednom drugačijem društvu i kvalitetu ljudskog življenja, može se sagledati koliko je, pod teretom *višegodišnje krize, reformskih zaokreta, te pod razornim udarom jednog haotičnog stranačkog pluralizma*, razorena (odnosno *podrušvljena*) samoupravna *paradigma* našeg društva i našeg dosadašnjeg originalnog, autentičnog puta u socijalizam (društvena svojina kao dominantan oblik svojine; samoupravljanje kao vladajući društveni odnos; vladajući položaj radničke kalse; politički monopol SKJ; politički sistem socijalističkog samoupravljanja; dominantna uloga subjektivnog činioca kao fronta socijalističkih snaga itd.). Dakle, neke *najznačajnije vrednosti na kojima je bio*, s pravom, naučno-filozofski

i doktrinarno utemeljen koncept i praksa sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, čineći tako njihov logičan političko-klasni izraz, ali i, po svemu, komplementarnu vrednost.

Potvrđuje se, dakle, ocena o neminovnosti *promena u koncepciji opštenarodne odbrane i društvene samozaštite*. Pokazuje se, isto tako, da unutrašnji razlozi, sadržani u karakteru i smeru društvene reforme, *imaju u tome presudnu ulogu* (tržišni i pluralistički model i društveno opredeljenje).

Treće, posebno mi se čini značajno da se u ovom trenutku što celovitije sagleda mogući uticaj na te promene onih činilaca koji čine specifikum višestranačja, *kakvo pokušava da se konstituiše i legalizuje u nas*. Ukazao bih na neke od njih:

a) Višestranački sistem uspostavlja se bez „prvila igre“ uvrđenih na saveznom nivou, dakle u Skupštini SFRJ i za celokupnu Jugoslaviju.¹

A, upravo, u svim savremenim parlamentarnim sistemima, koji nam, prema nekima, služe za uzor, polazi se od prethodno utvrđenih pravila igre o višestranačkom organizovanju i delovanju, i tzv. *bazičnog konsenzusa o njima*, kojima se, prvenstveno čuvaju i garantuju esencijalne vrednosti društvenog sistema, političkog poretka i vladajućih društvenih

¹ To je, svakako samo jedna od neophodnih društvenih pretpostavki. Problem je utoliko veći što ne postoje ni sve druge. A one su brojne i neophodne da bi uspešno i na civilizacijski način funkcionisao politički pluralizam, pa u tom kontekstu i višestranački sistem. Tako, na primer, dr Jovica Trkulja navodi pet vrsta takvih pretpostavki: „reafirmacija pojedinca – građanina kao osnovnog subjekta“; uspostavljanje „demokratske i autnomne javnosti“; određenu stavovitu ekonomsku samostalnost i sigurnost – garanciju da građanska neposlušnost, nepodobnost i politički angažman neće biti sankcionisani negativnim ekonomskim i egzistencijalnim konsekvencama“; određene „institucionalne pretpostavke“ i, najzad „idejno-kulturne pretpostavke“ (videti šire: Dr Jovica Trkulja *Građanin sa uspravnim hodom*, „Borba“, 9. augusta 1989, str. 2).

Dr Vučina Vasović, s pravom ukazuje na još dve bitne pretpostavke: a) „demokratski politički pluralizam traži razvijanje parlamentarnih institucija u kojima se na regularan način obavlja nužna i ključna faza finalizacije političkog dijaloga i procesa odlučivanja“, i b) „konsenzus o nekim osnovnim vrednostima i ciljevima društva“ (Vučina Vasović, *Pretpostavke demokratskog pluralizma*, ravijalno izdanje „Komunista“: *Kuda ide socijalizam*, Beograd, decembar, 1989, str. 11).

Da bi politički pluralizam bio u funkciji demokratizacije društva, ukazuju, s pravom, i drugi autori. Na primer: dr Miroslav Pečujlić, *Za civilizovaniji oblik pluralizma* (Isto, str. 25 i 26), ili, o značaju i neophodnosti političke kulture i negovanju duha tolerancije: prof. Bora Kuzmanović, *Manjka nam politička kultura*, „Narodna armija“, 12. jul 1990, str. 12–14. Upravo zato što one nedostaju, ili su razvijene samo u ograničenom, odnosno skučenom obliku, politički pluralizam u formi višestranačja potencijalno sadrži i mnoštvo opasnosti, i po načinu kako se uspostavlja, ali i po već ispoljenim posledicama. Ne bez razloga, V. Goati će, s pravom, reći da je na delu jedna vrsta „neurotizovanog pluralizma“, a V. Vasović „divljeg“, „haotičnog“, „entropijskog“ pluralizma.

odnosa. Njih garantuje efikasna pravna država. Zbog toga nije čudno što čak i višepartijsko organizovanje u savremenim građanskim demokratijama *deluje kao integracioni i stabilizacioni činilac*. Sledeći tu civilizacijsku i demokratsku logiku, i u našem slučaju trebalo je prethodno utvrditi, i postići, opštedruštveni konsenzus o vrednostima na kojima će počivati i razvijati se jugoslovenska društvena zajednica, kojima bi se garantovala njena celovitost, stabilnost i karakter društvenih odnosa. Konkretno, takav konsenzus pretpostavljao je saglasnost i nepovredivost svih postulata na kojima je uspostavljena avnojevska Jugoslavija i na kojima se razvijala naša socijalistička revolucija. Posledice takvog nerazumnog i obrnutog redosleda poteza već se osećaju, a neke se mogu veoma lako naslutiti i pretpostaviti.

b) Zbog neutvrđenih jugoslovenskih pravila političkog organizovanja i delovanja sve je, praktično, u igri, i može biti u igri, pa i sama Jugoslavija, a time i njen koncept odbrane i jedinstvenih oružanih snaga.

c) Proizvoljnim i samosvesnim utvrđivanjem normi višestranačkog organizovanja u pojedinim republikama i pokrajinama, i to, reklo bi se, prvenstveno po meri opozicionih snaga i nacionalnih oligarhija, omogućen je legalan izlazak na političku scenu antikomunističkim i nacionalističko-separatističkim snagama, u osnovi antijugoslovenskim. Te retrogradne snage, što je dobro zapazio prof. Jovan Mirić, dovode u pitanje „sva slova u nazivu SFRJ... i socijalistički karakter, i federativno ustrojstvo i republikanski oblik vlasti, pa na koncu i ono „J“ – Jugoslaviju?“²

d) Time je dozvoljena izgradnja i političke infrastrukture „odozdo“. Tako su nacionalizam i nacionalističke snage dobile mogućnost da se konstituišu kao vlast, a republičke države kao nacionalne države, čime se najdirektnije negiraju temeljna ustavna opredeljenja o jednakosti građana, bratstvu i jedinstvu, jugoslovenskom socijalističkom patriotizmu i, konačno, federativnom karakteru Jugoslavije i njenom konceptu odbrane, jer ih upravo pretpostavljaju.

e) Iz istih razloga, nije teško pretpostaviti da se na taj način najdirektnije ide u susret *formiranju konfliktnog politič-*

² Jovan Mirić, *Kriza i demokracija*, saopštenje za znanstveni skup: *Razvoj, dileme i perspektive jugoslovenskog socijalizma*, Zagreb, 1988, str. 15.

kog sistema. Naime, već sada je moguće pretpostaviti da bi u Saveznoj skupštini mogli da se nađu federalisti i antifederalisti, komunisti i antikomunisti, nacionalisti, secesionisti, itd. Sličnu sudbinu bi mogle imati i sve savezne institucije. Kakve bi odluke u toj situaciji mogle donositi, i da li bih ih uopšte mogle donositi, nije teško pretpostaviti.

f) Pristajanje na takav red stvari najdirektnije znači i pristajanje na izvorni suverenitet republike, i to ne kao zajednica naroda, nego kao nacionalnih država. A kada se vlast uobliči na toj osnovi, institucionalizuje i konstituiše, samo je pitanje trenutka kada će takva vlast, njene institucije i organi postaviti pitanje opstanka i opravdanosti postojanja SFRJ. Ili, još tačnije, ispostaviti zahteve za formulisanje novog istorijskog dogovora o karakteru Jugoslavije. A on se svodi, u suštini, sudeći po DEMOSU i HDZ, jedino i isključivo na zahtev za konfederacijom ili secesionizmom (dakle, za razbijanjem Jugoslavije). Naravno, takvi zahtevi, koji se već ispostavljaju, na žalost, biće osnaženi, i već se snaže, legalnošću izbora svih organa vlasti, pa i njihovom legitimnošću. U tom kontekstu, pokreće se pitanje i redefinisanja koncepta odbrane, jedinstva oružanih snaga, formiranja nacionalnih armija, pa i potpuno samostalnih institucija spoljne politike.

U toj apsurdnoj situaciji, umesto, da opredeljenja na kojima je ustavno utemeljena SFRJ kao objektivno jedino moguća, na kojima je nastala i na kojima može opstati i razvijati se, budu aksiom i okvir za uspostavljanje pluralnog društva i demokratije, razgovor o Jugoslaviji će se nametnuti tek *post festum*. Dakle, kao finale pluralističkih izbora „bez jugoslovenskih pravila igre“ i prethodnih postulata koje uvažava svako civilizovano i prosperitetno društvo.

Izlaza iz takve situacije ima nekoliko.

Prvo, trebalo bi što pre, bez čekanja i oklevanja, praktično po *hitnom postupku*, doneti savezni zakon o političkom organizovanju i udruživanju, a zatim, snagom najvišeg zakonodavnog tela u zemlji, obezbediti usklađivanje republičkih propisa sa njima.

Drugo, treba redefinisati mnoge odrednice koncepcije opštenarodne odbrane sadržane u *Strategiji oružane borbe i Strategiji opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ*, prema novim reformskim opredeljenjima u oblasti društveno-

ekonomskih i političkih odnosa. U prethodnim izlaganjima bilo je reči o njima, pa ću navesti još neke od tih osnovnih odrednica koje su, s pravom, bile izvedene iz koncepta samoupravnog bića našeg društva.³

Šta, na primer, u novonastalim okolnostima, ali i u kontekstu projektovanih opredeljenja društvene reforme, utemeljenih na tržišnim zakonitostima, pluralizma oblika svojine i pluralnog organizovanja društva, treba da znače odrednice tipa:

„Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita znače... pokret najšireg uključivanja radnih ljudi i građana u odbrambeno-zaštitnu delatnost i način organizovanja, pripremanja i delovanja jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva u odbrani i zaštiti...”⁴

Ili: „... Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita ne iscrpljuje se u konkretnim institucionalnim oblicima, već su najšire shvaćen odbrambeno-zaštitni pokret naoružanog naroda”.⁵

Zatim: „Trajna opredeljenja kao osnovni postulati ukupnog razvoja Jugoslavije jesu: izgradnja socijalističkog samoupravnog društva...; bratstvo i jedinstvo i ravnopravnost naroda i narodnosti Jugoslavije i federativno uređenje... U meri u kojoj se obezbeđuje razvoj Jugoslavije u skladu sa navedenim postulatima i njihovim doslednim realizovanjem, moguće je obezbediti i razvoj i izgradnju opštenarodne odbrane i društvene samozaštite...”⁶ Šta reći o valjanosti takvog doktrinarnog stava ako se zna da smo se odrekli prvog postulata, a da su drugi ozbiljno dovedeni u pitanje dezintegracionim procesima.

I dalje: „*Savez komunista Jugoslavije, kao avangarda radničke klase i drugih radnih slojeva*, ima posebnu ulogu i istorijsku odgovornost za organizovanje, pripremanje i funkcionisanje ONO i DSZ... Najvažniji zadatak SKJ u ONO i DSZ jeste igradivanje visoke političke, moralne i odbrambene svesti ljudi i građana...”⁷

³ Videti: *Strategija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ*, Beograd, 1987, str. 38.

⁴ *Isto*, str. 38.

⁵ *Isto*, str. 38.

⁶ *Isto*, str. 39.

⁷ *Isto*, str. 43.

Postavlja se pitanje čime i kako nadomestiti takvu ulogu Saveza komunista Jugoslavije ako se zna da je samosvojno ušao u proces demonopolizacije.⁸

Mora se postaviti i pitanje mogu li postojeće odredbe koje su izražavale duh najšire podružtvljenosti u rukovođenju i komandovanju oružanim snagama, naročito u Teritorijalnoj odbrani i civilnoj zaštiti, ostati nepromenjene, zatim odredbe o vanrednim prilikama itd.

Treće, očigledno je da oružane snage, a posebno JNA, moraju povratiti mnoge funkcije i delatnosti koje su do sada bile podružtvljene, tj. koje su bile predmet bavljenja institucija političkog sistema, i zbog samih promena u političkom sistemu.

⁸ Demonopolizacija SKJ je gubljenje ili odricanje od monopola vlasti u ekonomskoj, političkoj i ideološkoj sferi.